

9. *Немець Л.М.* Стійкий розвиток: соціально-географічні аспекти (на прикладі України): Монографія. – Харків: Факт, 2003, 383 с.
10. *Панасенко Т.В.* Аспекти соціогеографічних досліджень в контексті гуманізації географії // Географія в інформаційному суспільстві. Зб. Наук. Праць. У 4-х тт. – К.: ВГЛ Обрії, 2008. – Т. IV. – С.35-36.
11. *Сорокин П.* Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – 545 с.
12. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2006 рік. / За ред. *В.Г. Кирича*. – Тернопіль, 2007. – 455 с.
13. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2007 рік. / За ред. *В.Г. Кирича*. – Тернопіль, 2008. – 465 с.
14. *Шаблій О.І.* Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 744 с.
15. *Шевчук Л.Т.* Соціальна географія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2007 – 349 с.

Summary:

Andriy Kuzyshyn. SOCIAL-GEOGRAPHICAL DESCRIPTION OF LEVEL OF WELFARE OF POPULATION (ON THE EXAMPLE OF TERNOPIIL AREA'S).

The constituents of social sphere of, are analysed which influence on the level of welfare of population; certainly role of educationally-culture's, financially-bank's, medical's, domestic-housing's, point-of-sale and housing constituent of social sphere. At an object analysis the Ternopi area's is select.

Надійшла 20.10.2008р.

УДК 338:91.312.90

Леся ЗАСТАВЕЦЬКА

**СОЦІАЛЬНА СФЕРА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФУНКЦІОНУВАННЯ
ЛОКАЛЬНИХ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

В сучасних умовах, коли здійснюється наукове обґрунтування реформування адміністративно-територіального устрою країни, тоді значна увага приділяється активізації соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів. В цьому процесі важлива роль відводиться розвитку сфери послуг, яка значною мірою визначає якість життя людей, є важливим чинником формування нових систем розселення. Ця сфера вимагає суспільно-географічних досліджень, особливо як основи формування розселенських зв'язків (соціальних, культурно-побутових, трудових та ін.).

Основною метою даної статті є висвітлення сучасного стану розвитку соціальної сфери сільських поселень Тернопільської області і обґрунтування напрямків її подальшого розвитку у процесі формування нових систем розселення, що формуватимуться внаслідок адміністративно-територіального реформування території країни.

Вивчення системоутворювального значення соціального комплексу у формуванні розселення знайшло відображення у працях українських вчених: В.О. Джамана, А.І. Доценка, Д.О. Мотрунич, А.І. Степаненка, Я.Б. Олійника, І.В. Прокопи, О.І. Шаблія, Л.О. Шепотько та ін. Однак, ще не достатньо вивченими залишаються питання розвитку соціальної сфери в умовах трансформації суспільних відносин, передусім зміни структури і функціонування систем розселення різних таксономічних рангів. Це й обумовило актуальність даного наукового дослідження.

Важливу роль у функціональному розвитку сіл області відіграє сфера послуг. Саме вона за сучасних умов є системоутворювальною, бо надає місце праці для 21% всіх працівників у сільській місцевості. Зниження обсягів споживання різних видів послуг, зумовлене зниженням рівня життя селян у роки соціально-економічної кризи, призвели до деякого занепаду цієї галузі, до погіршення якості послуг. На тлі загальноукраїнських показників Тернопільська область помітно відстає щодо задоволення попиту селян на різні види послуг, має істотні недоліки ресурсного забезпечення, соціальної інфраструктури, низькі темпи оновлення матеріально-технічної бази. Через низьку зарплату і звужений спектр можливостей працевлаштування частина освічених працівників соціальної сфери залишила

цю галузь, що також вплинуло на рівень її розвитку. Найкраще забезпечені села області освітніми закладами. Мережа шкіл та інших освітніх закладів загалом відповідає сучасному системному розселенню (рис.1) та нормативам забезпечення населення місцями в освітніх закладах. Переважно невеликі села мають початкову школу, середні – неповну середню, а великі – середню. Але в області є багато сіл, переважно хуторів, де початкові школи були закриті у часи ліквідації хуторів та приєднання їх до більших сіл. Тепер у цих поселеннях внаслідок малої кількості дітей (або їхньої відсутності) школи не відновлені. Без шкіл в області існує і багато поселень, що мають від 200 до 500 жителів (рис.1). Не мають шкіл 238 (23,6%) поселень області, з них 127 малих сіл (менше 200 жителів).

Найбільше сіл, у яких відсутні школи, у Збаразькому (22), Зборівському (23), Кременецькому (24), Шумському (18), Бережанському (17) районах, найменше – Бучацькому, Монастирському, Тернопільському районах (по 7 сіл). У селах, що мають від 200 до 500 жителів, найбільше відсутніх шкіл у Кременецькому (14), Шумському і Тербовлянському (по 10), Збаразькому (8).

У області є ряд великих сіл, що не мають школи I-III рівня. Це, переважно, села, які знаходяться поблизу міських поселень або інших великих сіл, що мають таку школу.

Села області недостатньо забезпечені дитячими дошкільними закладами. Мережа дитсадків, що склалася й існувала у 70-90-ті роки ХХ ст., була зруйнована внаслідок відсутності потреби у таких закладах у період масового безробіття під час економічної кризи. Перебуваючи на обліку, дошкільні заклади у більшості селах не експлуатуються. У них зайнято тільки 23% дітей дошкільного віку. Навіть у великих селах з людністю понад 1000 жителів ці заклади функціонують зрідка, а у майже 24% таких сіл цих закладів немає зовсім.

Незадовільно функціонують у сільській місцевості і заклади культури: клуби, бібліотеки, будинки культури. Їх мережа досить розгалужена, всі населені пункти з людністю понад 500 осіб охоплені закладами культури, є вони і в деяких менших селах. Але низький рівень обслуговування, як і недостатня матеріально-технічна база, стан приміщень, а також неуккомплектованість штатами є важливими рисами цієї сфери.

Важливою галуззю, що займається обслуговуванням населення і формує функції сільських поселень, є охорона здоров'я. Просторове розміщення закладів цієї сфери, як і шкільної освіти, загалом відповідає тій системі розселення, яка склалася. Водночас малі села з людністю до 200 жителів, а у деяких районах і до 500 жителів, позбавлені закладів для надання елементарної медичної допомоги.

У зв'язку з реконструкцією системи охорони здоров'я, що відбулася наприкінці ХХ ст., значно скоротилась кількість амбулаторій та лікарень у селах області (на 36%), внаслідок цього зменшились обсяги та погіршилась доступність послуг для селян. У багатьох районах області лікарні та амбулаторії залишилися тільки у районних центрах та у містах чи селищах району. Сільські лікарні функціонують тільки у с. Більче-Золоте Борщівського району, Язловець Бучацького району, Білокриниця Кременецького району, Нове Село Підволочиського району, Золотники і Буданів Тербовлянського району, Великі Гаї, Плотича і Великий Глибочок Тернопільського району, Білобожниця Чортківського району, Великі Дедеркали Шумського району (див. рис.1). Таке розміщення лікарняних закладів збільшує радіус доступності до них, а це, в свою чергу, призводить до зменшення частоти звернень пацієнтів. Збільшення захворюваності і смертності людей у сільській місцевості. Чисельність населення у пересічній зоні обслуговування лікарні в області становить 15,7 тис. осіб, вона ще далека від оптимальної (5 тис. осіб). Спостерігаються також значно більші від середньоукраїнського (14,2 км) показники радіуса доступності населення до лікарняних закладів у Підволочиському, Монастирському, Лановецькому, Бережанському та ін. районах.

Важливе значення у функціонуванні сільських поселень мають торговельні заклади: ринки, магазини тощо, що забезпечують людей товарами народного споживання населення. Поруч із наявними торговельними закладами в селах області постійно збільшується кількість

Рис. 1. Соціальна інфраструктура у поселеннях Тернопільської області

малих підприємств у сфері торгівлі продуктами і промисловими товарами, транспортними засобами тощо. Вони наближають торговельні послуги до споживача і забезпечують сільське населення необхідними товарами.

Соціальна сфера є важливим системоутворювальним чинником, особливо в локальних системах розселення. Від її розвитку залежить інтенсивність та спрямованість багатьох розселенських зв'язків. Ця галузь мусить бути перебудована відповідно до перебудови систем розселення. На зміну ступінчастій територіальній організації цієї галузі поступово прийде організація логістично-мережевої структури видів обслуговування, що орієнтуватиметься на потреби верств населення з відповідним рівнем доходів. У сучасних умовах ступінчаста система обслуговування населення ще збережеться, але зазнає певних змін. Так, ця система найбільше виявлена в освіті, охороні здоров'я і передбачає розподіл послуг між різними видами поселень у системах розселень.

Література:

1. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти / Василь Олексійович Джаман. - Чернівці: Рута, 2003. - 392 с.
2. Доценко А.І. Адміністративно-територіальний устрій і розселення в Україні /Анатолій Іванович Доценко. - К.: РВПС України НАН України, 2003.- 76 с.
3. Олійник Я.Б. Соціальний розвиток села і територій сільського типу / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко. – К.: ВГЛ “Обрії”, 2003.- 128 с.
4. Прокопа І.В. Виробнича сфера села і сільське житлове середовище / Прокопа І.В., Мотрунич Д.О., Шепетько Л.О. – К.:ІЕ НАНУ, 2001. – 120 с.
5. Шаблій О.І. Деякі теоретико-методологічні аспекти дослідження депресивності регіонів України / О.І. Шаблій, О.І.Вісьтак // Проблеми розвитку депресивних регіонів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Ніжин, 25-26 квітня 2007р. – Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2007. – 192 с.

Summary:

Zastavetskaaya Lesya. SOCIAL SPHERE AS IMPORTANT FACTOR OF FUNCTIONING OF THE IN-PLANT SYSTEMS OF SETTLING APART OF THE TERNOPIL REGION.

The value of sphere of services is examined for activation of socio-economic development of territories and for reformation of administrative-territorial device of country.

Надійшла 06.11.2008р.

УДК 911.3: 81 : 39 (477)

Ярослав ШТОКАЛО

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ

Міжнародна статистика рівня життя почала розвиватися недавно. У 1960 р. робочою групою ООН була підготовлена доповідь про принципи визначення та виміру рівня життя населення в міжнародному масштабі. Це була перша спроба створення системи показників. Життєвий рівень оцінювався індексом заробітної плати, а потім індексами прожиткового мінімуму і вартості життя. Кожний з індексів має значення, але вони не дають всебічної характеристики рівня життя населення. До того ж, при визначенні рівня життя деяких категорій населення зазначені індекси не використовуються.

У міжнародній статистичній практиці комплексний індекс запропонував Дослідний Інститут Соціального Розвитку ООН. Даний індекс отримав назву „індекс соціального розвитку”. Він включає 16 найважливіших (9 соціальних і 7 економічних) взаємозалежних показників. Автори дослідження вважають, що при рівні душевого доходу, який не перевищує 500 дол. США / рік, соціальний розвиток перевищує економічний.

У світовій практиці використовується також так званий „індекс гуманітарного розвитку”, що характеризує очікувану під час народження тривалість життя, рівень